

Zbysław Muszyński

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0003-2534-7660

e-mail: zmuszyn@gmail.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RF.2025.028>

Leon Koj - w poszukiwaniu logiki i wartości: logika, semiotyka, nauka i wartości

Biogram i praca akademicka

Leon Koj urodził się 3 lutego 1929 r. w Tarnowskich Górach¹. Podjęte na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim studia filozoficzne (1948–1954) ukończył na podstawie obrony pracy magisterskiej *Poglądy ks. Salamuchy na uściślenie filozofii* (promotorem był J. Iwanicki), wykorzystując do analizy filozoficznej metody oparte na logice formalnej. Po krótkim okresie pracy na tej uczelni, gdzie był asystentem Jerzego Kalinowskiego w latach 1953-1956, w roku 1956 podjął pracę na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, z którym związał prawie całą swoją

¹ Praca naukowa dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki nr projektu 21H 19 0003 88 kwota dofinansowania 114 027 zł całkowita wartość projektu 114 027 zł.

kariere zawodową, a w szczególności z Wydziałem Filozofii i Socjologii. Został asystentem Narcyza Łubnickiego i pod jego kierunkiem doktoryzował się w roku 1962 w zakresie nauk humanistycznych na podstawie dysertacji *Zasada przezroczystości a antynomie semantyczne*². Habilitował się w roku 1971 na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *Stosunek semantyki do pragmatyki*³. W roku 1973 został kierownikiem Zakładu Logiki i Metodologii UMCS i tę funkcję pełnił aż do przejścia na emeryturę. W roku 1987 objął stanowisko profesora nadzwyczajnego, w 1992 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Obszar zainteresowań naukowych profesora Leona Koja obejmował w szczególności logikę filozoficzną i formalną, semiotykę, pragmatykę i aksjologię nauki. Starał się łączyć osiągnięcia nauk szczegółowych (psychologii, językoznawstwa, historii nauki) z problemami rozważanymi na gruncie filozofii i logiki. Wyrazem interdyscyplinarnego podejścia (o nastawieniu semiotycznym) do badania problemów filozoficznych był opracowany i wdrożony przez Koja w roku 1991 (gdy powstały warunki po zmianach ustrojowych) projekt specjalizacji w ramach studiów filozoficznych Nauka o języku i komunikowaniu z logiką, informatyką, nauką o języku naturalnym jako subspecializacjami. Specjalizacja ta przekształciła się w studia kognitywistyczne na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS. Jednym z tematów badawczych, obecny w większości prac Koja, był problem określenia warunków efektywnego komunikowania się. Nazwa specjalizacji i jej program nawiązywały do tej problematyki i do ówczesnych realiów życia społecznego i doświadczenia osobistego Koja, który często wskazywał na potrzebę porozumiewania się i współpracy.

Koj był także współorganizatorem i kierownikiem studiów pedagogicznych, a przez dwie kadencje był prodziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS (1973-1978). Był też wicedyrektorem Międzyuczelnianego Instytutu Filozofii i Socjologii. Wykładał również na Uniwersytecie w Salzburgu, w USA (był członkiem Nowojorskiej Akademii Nauk), na Uniwersytecie Śląskim (w Cieszynie). Po przejściu na emeryturę w roku 1993 prowadził wykłady na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a następnie na Uniwersytecie Zielonogórskim.

² Rozprawa opublikowana została w roku 1963: Leon Koj, „Zasada przezroczystości a antynomie semantyczne”, *Studia Logica* XIV (1963).

³ Leon Koj, *Stosunek semantyki do pragmatyki* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1969); wersja poszerzona ukazała się jako: Koj Leon, *Semantyka a pragmatyka. Stosunek językoznawstwa i psychologii do semantyki* (Warszawa: PWN, 1971).

Profesor był aktywnym członkiem i współpracownikiem Polskiego Towarzystwa Semiotycznego⁴, członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych przy Polskiej Akademii Nauk. W latach 1983-1989 był przewodniczącym Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, do którego należał od roku 1956, i to Towarzystwo przyznało mu medal, którego już nie zdążył odebrać. Należy wspomnieć, że aktywnie uczestniczył w formowaniu się Niezależnego Związku Zawodowego "Solidarność" na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. Za osiągnięcia w pracy naukowej i dydaktyczno-wychowawczej został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Profesor Leon Koj został też uhonorowany medalem Zasłużony dla Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

W czasie stalinizmu lat pięćdziesiątych XX w. został skazany na mocy orzeczenia Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym na 18 miesięcy (od maja 1950 do listopada 1951) obozu pracy za działalność na rzecz obrony Kościoła rzymskokatolickiego i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wyrok ten miał niewątpliwie wpływ na blokowanie kariery i awansu zawodowego przez władze komunistyczne w latach następnych. Mimo to tryskał humorem, promieniował radością życia, którą zarażał wszystkich, którzy go znali, swoich podwładnych i kolegów. Koj był wielkim uczonym i wielkim nauczycielem. Z pasją i zaangażowaniem prowadził badania naukowe, uczył i udzielał się w życiu akademickim. Dyskusje z nim były uczcą intelektualną. Pozostawał wiecznie młody duchem i dlatego lubił się otaczać ludźmi młodymi, nieskażonymi schematycznością myślenia, a w ostatnim okresie życia zapraszał do współpracy studentów, z którymi pisał prace naukowe⁵.

Wypromował kilkunastu doktorów i wielu magistrów. Jego wychowankowie są dziś profesorami, zajmują lub zajmowali wysokie

⁴ O roli Koja w Polskim Towarzystwie Semiotycznym pisze we wspomnieniu o nim Jerzy Pelc, „Leon Koj (wspomnienia pozgonne)”. *Studia Semiotyczne*, 2007, t. 26:33-41. Podkreśla aktywność badawczą w rozwoju semiotyki logicznej w Polsce, współpracę organizacyjną (m.in. współorganizowanie konferencji w Puławach, udział w konferencjach zagranicznych, rolę w inicjowaniu wydania pierwszych tomów Biblioteki Myśli Semiotycznej).

⁵ Np. Leon Koj, Dorota Leszczyńska, „Czy Parmenides był ewentystą?”. *Analiza i Egzystencja*. T. 1, 2005, 131-138.

stanowiska akademickie. Profesor był Mistrzem w znaczeniu wielkości i szlachetności ducha, w oddaniu nauce i wychowaniu.⁶

Niewątpliwie należał do grona najwybitniejszych polskich semiotyków i filozofów języka w nurcie filozofii analitycznej. W swoich pracach nawiązywał do osiągnięć szkoły Lwowsko-Warszawskiej. Właściwą dla tego sposobu uprawiania filozofii (semiotyki) postawę badawczą kształtował uczestnicząc w seminariach Jerzego Kalinowskiego prowadzonych na KUL, gdzie pod kierunkiem wybitnego logika poznawał, a potem rozwijał swój analityczny warsztat logiczny.

Publikacje i osiągnięcia naukowe

1.1. Ważniejsze publikacje

Leon Koj był autorem ponad 100 publikacji naukowych, w tym 10 książek oraz ponad 90 artykułów naukowych (w językach angielskim, niemieckim i francuskim), wielu recenzji, przedmów do prac logiczno-semiotycznych oraz przekładu książki W.V.O. Quine: *Logika matematyczna*.⁷ Początkowo zajmował się logiką formalną jako narzędziem ustalania relacji między semantyką a pragmatyką w dziedzinie semiotyki i logiki. Następnie tematami jego publikacji stały się: semiotyka ekstensjonalna i intensjonalna, zagadnienia logiki pytań, semantyka języka naturalnego, metodologia nauk (w tym także rozważania o metafizologii), ontologia znaku (interpretacja zdarzeniowa oparta na działaniu poznającego podmiotu).

⁶ Wyrazem szacunku i uznania, jakie zaszczylił Profesor w środowisku akademickim środowiska semiotyków i wychowanków był tom prac z zakresu zainteresowań Leona Koj: *Między logiką a etyką. Studia z logiki, ontologii, epistemologii, semiotyki i etyki. Prace ofiarowane Profesorowi Leonowi Kojowi*. Red. Józef Dębowski i in. (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1995), a później zorganizowanie specjalnego sympozjum w trakcie XI Zjazdu Filozoficznego w Lublinie (KUL, Centrum Transferu Wiedzy), poświęconego „Pamięci i dziełu Profesora Leona Koj”. Zob. *XI Polski Zjazd Filozoficzny. Program*, Fundacja Rozwoju KUL, Lublin: 2019. Por. też: *XI Polski Zjazd Filozoficzny. Księga streszczeń*, red. M. Lechniak, M. Słomka, A. Zykubek (Lublin: Fundacja Rozwoju KUL, 2019).

⁷ Willard Van Orman Quine, *Logika matematyczna*, przeł. Leon Koj (Warszawa: PWN, 1974).

Jego doktorat *Zasada przezroczystości a antynomie semantyczne*⁸ (1962/1963) wyprzedzał niektóre późniejsze odkrycia związane z intensjonalnością i paradoksami semantycznymi. Koj cenił wyniki osiągnięte w tym opracowaniu dotyczące zjawiska przezroczystości znaku i często odwoływał się do nich w innych swoich pracach, wskazując na ogólniejszy charakter zaproponowanego przez siebie rozwiązania problemu odniesienia przedmiotowego znaków.

Problematyka dotycząca logiki erotetycznej, której wstępne części zostały opublikowane w formie artykułów „Analiza pytań I: Problem terminów pierwotnych logiki pytań” (1971) oraz „Analiza pytań II: Rozważania o strukturze pytań” (1972)⁹ stanowić miały podstawę pracy habilitacyjnej. Ciągłem dalszym zainteresowań Koją tą problematyką był tekst „Zasadność pytań” (1988).¹⁰ Po analizach ogólnych dotyczących ustalenia terminów pierwotnych logiki pytań, trybów parafrazowania zdań pytajnych za pomocą zdań oznajmujących oraz analizy struktury pytań i określania podstaw zasadności pytań, temat ten odłożony został, jak się okazało, tylko „na potem”. Podejście Koją do problemu logiki pytań zainspirowało Andrzeja Wiśniewskiego do twórczego rozwinięcia niektórych elementów tej logiki czy pragmatyki pytań, co zaowocowało wspólną publikacją *Inquiries into the Generating and Proper Use of Questions*¹¹ (1989), zawierającą opublikowane już teksty Profesora oraz nowe opracowanie problemu pytań autorstwa Wiśniewskiego, który stał się wybitnym badaczem twórczego zastosowania kategorii pytań, wykraczającym poza tradycyjnie określony zakres ich rozumienia i rozpoznawania.¹²

Opublikowana w roku 1971 rozprawa habilitacyjna *Stosunek semantyki do pragmatyki. Stosunek językoznawstwa i psychologii do semantyki*¹³ (1971) była ważnym głosem wśród ówczesnych monografii poświęconych pragmatyce logicznej w skali światowej. Leon Koj podejmuje w niej dyskusję

⁸ Koj, „Zasada przezroczystości a antynomie semantyczne”.

⁹ Warto zauważyć, że w tym czasie ukazała się monografia Tadeusza Kubińskiego, *Wstęp do logicznej teorii pytań* (Warszawa: PWN, 1970).

¹⁰ Leon Koj, „Zasadność pytań”, *Studia Filozoficzne*, 1988, t. 277, nr 12.

¹¹ Koj, Wiśniewski, *Inquiries into the Generating and Proper Use of Questions* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1989).

¹² Warto do tradycji badań nad strukturą pytań odwołującej się do badań L. Koją dodać książkę Adama Jonkisz: Adam Jonkisz, *Pytania i odpowiedzi: Ujęcie teoriomnogościowe* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum: 2020), który współpracował w pewnym zakresie z Profesorem, a także niektóre artykuły Anny Brożek dotyczące pytań i odpowiedzi.

¹³ Leon Koj, *Stosunek semantyki do pragmatyki*.

zapoczątkowaną przez R. Carnapa o możliwości zbudowania czystej semantyki, zawierającej założenia syntaktyki, ale pozbawionej elementów pragmatyki relatywizującej do kontekstu użycia języka, a przede wszystkim do stanów poznawczych użytkownika języka. W 1990 roku pojawia się książka *Problemy semiotyki logicznej*¹⁴, do której autor przypisywał dużą rolę i traktował jako podsumowanie dorobku w zakresie jego badań nad semantyką języka naturalnego. Książka stała się ważnym głosem w badaniach z zakresu semiotyki logicznej prowadzonych w tradycji szkoły analitycznej.

W czasach docierania do Polski różnych wersji postmodernizmu podejmuje Koj dyskusję nad wartościami badań naukowych, dzieląc się jednocześnie wątpliwościami metodologicznymi, jakie zawsze towarzyszą nauce. Efektem jest książka *Wątpliwości metodologiczne*¹⁵ (1993) zawierająca eseje i rozprawy poświęcone tym kwestiom. Dalszym ciągiem tych rozważań jest podjęta później próba zbudowania koncepcji aksjologii badań naukowych, opartej na założeniach o racjonalności, autorytecie (naukowym w szczególności), wartościach epistemologicznych (uzasadnianiu, prawdzie, niesprzeczności) z wykorzystaniem podstaw teorii systemów. Zdążył przygotować do druku tylko pierwszą część monografii *Powinności w nauce. Tom I. Określenie i poznawalność powinności*¹⁶ (1998), w której proponował zwrot ku etyce, by określić aksjologiczne podstawy uprawiania nauki i wydobyć presupponowane w takim procesie powinności, jakim powinien sprostać taki typ działania społeczno-kulturowego.

Ostatnią ważną pracą, już pisaną w pośpiechu, stąd w wielu fragmentach widać szkicowość proponowanych rozwiązań, jest *Zdarzeniowa koncepcja znaku*¹⁷ (1998). Książka ta zawiera propozycję innego spojrzenia na naturę znaku i rolę języka oraz jego funkcjonowanie. Ta odrębność wynikała z innych niż zwykle przyjmowanych założeń o ontologii znaku, powiązanej – zdaniem Koja – z działaniem, racjonalnością i rozumieniem świata kultury i nauki.

1.2. Wybrane tematy badawcze

¹⁴ Leon Koj, *Problemy semiotyki logicznej* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1990).

¹⁵ Leon Koj, *Wątpliwości metodologiczne* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1993).

¹⁶ Leon Koj, *Powinności w nauce. Tom I. Określenie i poznawalność powinności* (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1998).

¹⁷ Leon Koj, *Zdarzeniowa koncepcja znaku* (Warszawa: BMS, PTS, 1998).

Jednym z ważnych nurtów filozofii logiki i logiki formalnej obecnych w literaturze światowej, które stały się przedmiotem stałego zainteresowania, były badania dotyczące ekstensji i intensji.¹⁸ Podejmował je w wielu pracach szczególnie poświęconym tym kwestiom, ale które były także obecne w opracowaniach ogólniejszych. Analizy Kojy dotyczące opozycji ekstensja-intensja są szczególnie głębokie i dociekliwe, a zasługują na uwagę także z tej racji, że powstawały w czasach, gdy badania takie dopiero rozwijano w świecie, a nie straciły na aktualności do dziś. Stał na stanowisku semantyki ekstensjonalnej, nie negując istnienia faktów językowych, których ta semantyka nie tłumaczy. Był jednym z pierwszych badaczy, którzy jasno zdali sobie sprawę, jak niewystarczająca jest analiza ekstensjonalna języka. Dlatego też swoje zainteresowania badawcze zwrócił w kierunku rozwijających się formalnych semantyk intensjonalnych. Dokonane przez niego zestawienie i porównanie pojęć ekstensji i intensji oraz twórczy rozwój analiz dotyczących intensji wpisują się w tradycję badań A. Tarskiego, W.V. Quine'a, R. Montague.

Leon Koj określił dwie cechy semantyki ekstensjonalnej. Pierwszą nazwał „atomizmem” i opisał ją jako wartość wyrażen złożonych rozumianą jako wartość wyrażenia złożonego wyznaczoną przez wartości wyrażen składowych i przez reguły ich łączenia. Ta cecha sprawia, że zachodzi pełna zgodność między strukturami syntaktycznymi języka i jego strukturami semantycznymi – są one w jednakowy sposób indeksowane, co znaczy, że zachodzi zgodność między językiem a sferą ontyczną. Drugą cechą semantyki ekstensjonalnej jest jej teoriomnogościowy charakter. Odwołanie się do pojęcia zbioru powoduje, że każdemu wyrażeniu języka jest przypisany konkretny przedmiot (atom) lub pewien zbiór w hierarchii zbiorów. W szczególności predykatom jednoargumentowym są przypisane zbiory indywiduów wszystkich tych i tylko tych, które posiadają cechy wyrażone w tych predykatkach (a nie same cechy, czy też własności). Zbiory te nazywa się „ekstensjami predykatów” lub „ekstensjami własności”. Natomiast zdaniom przypisane są wartości logiczne. Przy takiej interpretacji predykatów oczywiste jest, że mogą istnieć predykaty o intuicyjnie różnych znaczeniach, a co za tym idzie, mogą istnieć różne własności, ale o tych

¹⁸ Fragment o relacji ekstensji i intensji w badaniach Kojy oparty jest na opracowaniu J. Paśniczka w artykule zawartym w monografii: Marek Hetmański *et al.*, „Narcyz Łubnicki, Ludwik Fleck, Leon Koj, and Zdzisław Cackowski: Four Founders of Philosophical Research at the Maria Curie-Skłodowska University”, w: *Investigations in the Theory of Knowledge at the Maria Curie-Skłodowska University*, red. M. Hetmański, J. Pomorski (Leiden-Boston: Brill, 2025).

samych ekstensjach, np. sprzedany, kupiony. Stąd prosty wniosek, że ekstensjonalne traktowanie predykatów nie oddaje ich znaczenia. Podobne uwagi można sformułować w odniesieniu do innych wyrażen i ich ekstensjonalnych interpretacji, np. zdań (sądów), relacji itd. W szczególności, okazuje się, że w kontekstach epistemicznych zdania o jednakowej wartości logicznej nie są zastępowalne *salva veritate*, co jest niezgodne z „atomicznością” semantyki ekstensjonalnej. Prowadzi to na ogół do wniosku, że semantyka ekstensjonalna jest niewystarczająca do modelowania znaczeń wyrażen języka naturalnego i należy szukać semantyk, które by subtelniej różnicowały znaczenia wyrażen języka. Nie ma przy tym żadnych możliwości określania znaczeń zdań zawierających wyrażenia okazjonalne, wyrażenia epistemiczne i przekonaniowe, a także wyrażenia związane z określaniem czasu. Niewątpliwie semantyka intensjonalna światów możliwych nadaje się lepiej do eksplikacji pojęcia znaczenia.

Koj żywo zainteresował się semantyką światów możliwych z chwilą jej pojawienia się i był bodaj pierwszym polskim uczonym, który wykorzystywał jej założenia do analiz semantyki języka naturalnego, opierając się na takim rozumieniu pojęcia intensji, które z pewnością było bliższe intuicyjnemu rozumieniu znaczenia wyrażen języka. Intensja stanowi relatywizację ekstensji do światów możliwych i w tym sensie jest uogólnieniem pojęcia ekstensji. Wyrażenia, np. predykaty lub zdania, mogą mieć tę samą ekstensję w świecie realnym, ale różnić się ekstensjami w pewnych światach możliwych. Koj szeroko omawiał semantykę intensjonalną, poświęcając wiele miejsca pojęciu świata możliwego, różnym jego interpretacjom, i pokazując, jakie aspekty tworzenia znaczeń wyrażen mogą zostać uwzględnione w tej semantyce. Co więcej, był zwolennikiem wzmocnienia możliwości teoretycznych semantyki intensjonalnej przez relatywizację ekstensji nie tylko do światów możliwych, ale również do różnych okoliczności użycia, w szczególności do czasu, miejsca, osoby, etc., czyli wprowadzenia szerokiego kontekstu pragmatycznego warunkującego znaczenie wyrażen. Był gorącym zwolennikiem idei głoszonych przez R. Montague. W szczególności dotyczy to Montagiańskiej koncepcji *universal grammar* opartej na teorii typów, która przyporządkowuje intensje i ekstensje wszelkim możliwym wyrażeniom języka

Semantyka światów możliwych stale obecna w rozważaniach logicznych dotyczących języka (jakkolwiek bywa także nadużywana) i wciąż stanowi teoretyczną bazę dla wielu badań w filozofii języka i badań logicznych. Badania nad ekstensją nie stanowią teraz głównego nurtu badań w omawianych tutaj

programach semantycznych. Koj ceniał wysoko semantykę ekstensjonalną z centralnym dla niej pojęciem zbioru jako semantykę intuicyjnie prostą.

Oceniając z perspektywy czasu metodologię badania semantyki języka naturalnego, którą zakładał Koj, warto podkreślić istnienie pewnych prostych sposobów modelowania zjawisk znaczeniowych języka naturalnego za pomocą pojęcia zbioru-ekstensji, które to rozróżnienie respektował on w swoich analizach semantycznych. Co szczególnie ważne, jedną z podstawowych charakterystyk zbioru jest charakterystyka ilościowa, a więc gdy przyporządkowujemy predykatowi ekstensję, to tym samym kodujemy w niej aspekt ilościowy znaczenia predykatu. Pojęcie zbioru jako składnika interpretacji semantycznej odżywa współcześnie w teoriach kwantyfikatorów uogólnionych. Właśnie kwantyfikatory uogólnione jako zbiory zbiorów wyrażają aspekty ilościowe. Wprawdzie tego typu zagadnienia nie były bezpośrednio poruszane przez Koja, bo ich pojawienie się miało kulminację w późniejszym okresie, ale wyrażnie jego wcześniejsze rozważania prowadziły w tym kierunku.

Innym obszarem zainteresowań, któremu poświęcił najwięcej uwagi w swoich badaniach, była semiotyka logiczna w wersji, jaka dominowała w tradycji badawczej filozoficzno-logicznej szkoły Lwowsko-Warszawskiej. Główne założenia koncepcyjne i metodologiczne semiotyki logicznej przedstawił Koj w monografii *Zdarzeniowa koncepcja znaku*¹⁹, gdzie stworzył podstawy jednolitej teorii znaków (naturalnych i językowych) na gruncie założeń ontologii zdarzeniowej. Według Koja tylko znaki naturalne zazwyczaj traktowane są jako zdarzenie, a znaki językowe jako przedmioty. W dokonanej unifikacji natury znaków podstawą ujednoliceń jest redukcja znaków językowych pojmowanych jako przedmioty do znaków pojmowanych jako zdarzenia.

Zdarzeniowa koncepcja znaków odnosi się do pojęć semiotycznych i epistemologicznych standardowych teorii znaku i przywołuje znane problemy z filozofii poznania, filozofii logiki, teorii komunikacji, gramatyki. Odwołuje się także do wcześniejszych badań Koja dotyczących zasady przezroczystości znaków, koncepcji przekonań, racjonalności, komunikacji i ogólniejszych badań nad semantyką języka naturalnego. Wiąże funkcjonowanie znaków z procesami poznawczymi i działaniem człowieka, co jest bliskie współczesnym ujęciom semiotyki kognitywnej i co pozwala pełniej ocenić wartość teoretyczną prezentowanej koncepcji.

Zdarzeniowa teoria znaków jest dostatecznie bogata, by ująć większość różnych zjawisk znakowych, w tym także znaki fikcjonalne. Zdaniem Koja

¹⁹ Koj, *Zdarzeniowa koncepcja znaku*.

adekwatny opis własności znaków jako zdarzeń wymaga relatywizacji rozumienia znaków do różnych aspektów ich użycia w procesie komunikacji, w tym także relatywizacji do systemu poznawczego użytkowników języka. Dlatego zastosowany w rozwijanej teorii znaku język analizy formalnej funkcjonowania znaków dostosowany został do opisu tych relatywizacji. Wykorzystał tutaj Koj swoje badania nad własnościami logik intensjonalnych.

W swojej ostatniej monografii przedstawia zdarzeniową koncepcję znaku i komunikacji. Teoria zdarzeniowej natury znaków jest obszerną i wszechstronną koncepcją wszystkich znaków. Krytycznie ocenia fakt, że tradycyjnie znaki naturalne zazwyczaj traktowane są jako zdarzenie, a znaki językowe jako przedmioty i dlatego proponuje unifikację natury znaków, a podstawą ujednolichenia jest redukcja znaków językowych (przedmiotów) do znaków jako zdarzenia. Adekwatny opis natury funkcjonowania znaków w procesie komunikacji wymaga relatywizacji rozumienia znaków do różnych aspektów ich użycia. Zdaniem Koja zastosowany w teorii język formalny inspirowany logiką sytuacyjną nadaje się adekwatniej do uwzględnienia tych relatywizacji. Znaki są pojmowane jako złożone zdarzenie, które można poddać stosownej analizie formalno-pragmatycznej. Tak pojmowana teoria znaków powinna być na tyle bogata, by mogła ująć większość zjawisk znakowych, w tym także znaki fikcjonalne. Ten ostatni rodzaj znaków wymagał także uwzględnienia podstawowych założeń logiki fikcji, które rozwijał twórczo Jacek Paśniczek.²⁰

Tworząc zdarzeniową koncepcję znaku, Koj odwołuje się do materialno-fizykalnych własności znaku, którymi cechuje się zdarzenie pojmowane jako element środowiska fizyczno-kulturowego. Znaki niosące informacje są zazwyczaj złożonym zdarzeniem traktowanym jako całość, która w ramach rozwijanej przez Koja teorii zostaje poddana analizie. Przekazywanie informacji wiąże się ze zwróceniem uwagi na dane zdarzenie i pomyślenie o komunikowanej sytuacji. W analizach zjawisk semiotycznych respektuje zasadę przezroczystości²¹, czyli że nie można myśleć jednocześnie o znaku i jego odniesieniu: gdy myślimy o desygnacie, wówczas znak staje się przezroczysty ze względu na ten desygnat. Respektowanie tej zasady pozwala uniknąć antynomii

²⁰ Jacek Paśniczek, *The Logic of Intentional Objects. A Meinongian Version of Classical Logic* (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998).

²¹ Por. Koj, „Zasada przezroczystości”. Źródłową analizę problemu przezroczystości znaku w jej pierwotnej wersji fenomenologicznej oraz konsekwencje tej zasady w szerokim kontekście filozoficznym ukazuje tekst: Józef Dębowski, „Zasada przezroczystości znaku. Punkt widzenia Leona Koja”, *Filozofia i Nauka*, 2020, t. 8: 201-216.

w posługiwaniu się wszystkimi znakami. W analizach Kojas zasada ta jest także związana z innym przyjętym przez niego ważnym założeniem, że opisy i wyjaśnienia dotyczą tylko znaków aktualnych, a nie potencjalnych. Założenie to jest związane z faktem, że zdarzenia znakowe są czynnościami lub działaniami aktualnymi i dlatego nie można użyć tego samego zdarzenia jako znaku i jego odniesienia.

Koj zwraca uwagę, że znaki służące do komunikowania są skojarzone z odpowiednimi myślami. Treść myśli związana jest z przyjmowanymi przez użytkownika przekonaniemi, które wyraża się znakowo w trakcie aktu komunikacji. Jednak u podstaw komunikacji werbalnej leżą też treści przekonań niezwerbalizowanych, które są ważne, ponieważ bywają motywami naszych działań, ale które poznajemy świadomie, werbalizując je dopiero w akcie komunikacji. Wówczas też można ocenić, czy konkretne zdarzenia znakowe wyrażają świadome myśli i czy uczestnicy aktu komunikacji dzielą wspólne informacje i treści myśli o tym samym odniesieniu przedmiotowym, do którego odnoszą się użyte znaki. Taką komunikacyjną współpracę i osiąganie porozumienia umożliwia zakładana w teorii i realizowana w praktyce komunikacyjnej racjonalność użytkowników znaków. Tę zdolność nabywają oni, osiągając porozumienie przy realizacji innych wspólnych celów we wspólnym środowisku społecznym i przyrodniczym. Właśnie w efektywnym osiąganiu wspólnych celów za pomocą komunikacji słownej realizuje się faktyczny związek znaków i świata. Koj odrzuca konstruktywistyczne przekonanie o tworzeniu rzeczywistości przez język, ponieważ znaki są narzędziem działania w rzeczywistości, a nie narzędziem jej tworzenia.

W książce *Zdarzeniowa koncepcja znaku*²² autor formułuje podstawy jednolitej teorii znaków (naturalnych i językowych), a stara się tego dokonać na gruncie innej ontologii zjawisk semiotycznych niż zazwyczaj jest to przyjmowane w takich badaniach, a mianowicie w ramach ontologii świata zdarzeń. Koj buduje koncepcję semiotyczną znaku, która odwołuje się do materialno-fizycznego ufundowania znaku, które wywołuje zdarzenie pojmowane jako element środowiska fizyczno-kulturowego. Przywołanie współczesnego kontekstu przy interpretacji prezentowanych koncepcji pozwala pełniej ocenić ich wartość teoretyczną. Teoria ta zawiera wiele odniesień do innych pojęć semiotycznych i epistemologicznych, jak np. zasada przezroczystości znaków, koncepcja przekonań, racjonalność, komunikacja, semantyka.

²² Koj, *Zdarzeniowa koncepcja znaku*.

Przekazywanie informacji (w akcie komunikacji) wiąże się ze zwróceniem uwagi użytkowników na dane zdarzenie komunikacyjne i pomyślenie o komunikowanej sytuacji. Respektuje się przy tym zasadę przezroczystości – nie można myśleć jednocześnie o znaku i jego odniesieniu, czyli gdy myślimy o przedmiocie, znak staje się przezroczysty ze względu na ten przedmiot i mamy wrażenie, że nasze myśli odnoszą się bezpośrednio do przedmiotu. Dlatego istotnym walorem tej koncepcji znaku jest docenienie materialnego substratu znaków, co jest bliskie naturalistycznym koncepcjom współczesnej semiotyki. Powiązanie funkcjonowania znaków z procesami poznawczymi i działaniem człowieka jest bliskie współczesnym ujęciom semiotyki kognitywnej.

W tekście „O zasadności przekonań”²³ Koj dokonuje ciekawego poznawczo rozróżnienia między przekonaniem opartym na bezpośrednim, osobistym i spontanicznym doświadczeniu (są to przekonania spontaniczne) a przekonaniem poddanym refleksji i wyrażanym za pomocą zdań (są to przekonania refleksyjne). Określając warunki uznawania przekonań refleksyjnych, wskazywał na rolę kontekstów pragmatycznych w ich uzasadnianiu. Każde przekonanie, które jest zdaniem wyrażającym sąd prawdziwy albo prawdopodobny, musi zostać sprawdzone przez podmiot epistemiczny odnosząc treści sądu do stanu rzeczy. W procesie uzasadniania przekonań podmiot odwołuje się albo do innych przekonań refleksyjnych wyrażonych w zdaniach (jak w nauce), albo do przekonań spontanicznych – które również mogą stanowić podstawę akceptacji lub odrzucania przekonań. W uzasadnianiu powinna obowiązywać zasada „umiarkowanej krytyki”, pozwalająca na formułowanie różnych treści w przekonaniach i wyrażanie rozbieżnych opinii oraz rozważanie stanów rzeczy i sądów całkowicie odmiennych od aktualnie posiadanych.

2. Główna problematyka badawcza

Główne badania profesora Koja dotyczą problemów ogólnie rozumianej pragmatyki, pragmatyki logicznej w szczególności. Wiele uwagi poświęcał też tworzeniu - odpowiedniej do założeń rozwijanej koncepcji pragmatyki - teorii znaku (w zdarzeniowej interpretacji natury znaków). Wczesne prace Koja

²³ Leon Koj, „O zasadności przekonań”, w: Leon Koj, *Wątpliwości metodologiczne*, RRR 16 (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1993): 9-21.

dotyczące akceptacji psychologizmu widoczne są w sposobie rozumienia zasady przejrzystości znaku i antynomii semantycznych, w empirycznym pojmowaniu powstawania pojęcia zbioru, a także w konceptualnej interpretacji możliwych światów. Zajmował się także uzasadnianiem psychologicznych podstaw pewnych aspektów logiki, polemizując w tej kwestii z artykułem J. Łukasiewicza z 1907 roku. W ocenie dorobku Koja ważne są też aksjologiczne rozważania metodologiczne dotyczące wartości w uprawianiu nauki (racjonalność, krytycyzm itp.), także w analizie (z wykorzystaniem założeń teorii systemów) etyki powinności jako postawy uczonego. Wskazywał na istnienie hierarchii wartości konstytuujących aksjologię w nauce, a w jej ramach wartość zdań prawdziwych i znaczenie krytycyzmu w ocenie kryteriów uznawania wyników.

Koj podejmował wiele tematów, wśród których należy wyróżnić: sformułowanie zasady przezroczystości znaku i ukazaniu związku zasady z powstawaniem antynomii semantycznych, a także jej roli w kontekście innych zagadnień dyskutowanych w ramach logiki i logiki filozoficznej. Uzasadnienie zasady przezroczystości znaku wymagało określenie związku między mową wewnętrzną a myśleniem, procesami pomyślenia a aktem wypowiedzenia. Problematyka tej relacji obecna jest w wszystkich pracach semiotycznych Koja. Inny obszar badań semiotycznych stanowiły problemy związane z funkcjonowaniem komunikacyjnym określonych kategorii wyrażen. Należały do nich problemy definiowania wyrażen nieostrych, określenia semantycznej natury wyrażen okazjonalnych i nazw cudzysłowowych. Istotne teoretycznie były też próby definiowania wyrażen mających rodziny znaczeniowe oraz psychologicznej interpretacji pojęcia zbioru. Przy okazji budowania zdarzeniowej koncepcji znaku zajmował się problemem prawdziwości zdań fikcjonalnych. Zajmowały go kwestie sposobów uzasadniania wyróżnianych przez niego przekonań różnego typu oraz związane z nimi określenie niezbędnych warunków wzajemnego zrozumienia. Budując podstawy semiotyki logicznej wskazywał na możliwość stworzenia współmiernej bazy danych językoznawczych dla różnych teorii języka jako podstawy pełniejszego wyjaśnienia i zrozumienia natury języka i komunikacji.²⁴

W ocenie Koja jakość życia społecznego, także naukowego, zależna jest od jakości relacji między członkami danej społeczności. Służyć ma temu rozmowa, dyskusja i inne formy komunikacji znakowej, w szczególności słownej. Ocena efektywności komunikacji zależna jest od własności języka, a jego wartość

²⁴ Zbysław Muszyński, „Semiotyczne warunki porozumiewania się w ujęciu Leona Koja”, *Filozofia i Nauka*, 2020, t. 8: 185-199.

określamy zasięgiem wywołanych do dyskusji głosów i formułowanych opinii. Lepszy język pozwala na zwiększenie siły i zakresu oddziaływania komunikatu.²⁵ Wskazywał też Koj na społeczne przeszkody w komunikacji, jakimi są różnice społeczne, brak kontaktów, użyte style językowe, zmieniające się środowisko kulturowo-technologiczne. Mimo istnienia tych przeszkód wskazywał na warunki, które umożliwiają pomyślny przebieg procesu komunikacji i osiągnięcie porozumienia jako podstawy współpracy. Jakkolwiek nie opracował obszerniejszego tekstu poświęconego temu zagadnieniu, to w licznych uwagach pomieszczonych w wielu różnych pracach starał się dookreślić takie warunki efektywnej komunikacji. Zaliczał do nich: 1. warunki logiczne (np. respektowanie zasady niesprzeczności, uznawanie konsekwencji przyjętych założeń; 2. warunki etyczne (np. odpowiedzialność za słowa, uznanie roli autorytetu, przestrzeganie etyki dyskusji naukowych); 3. warunki metodologiczne (np. uzasadnianie głoszonych twierdzeń, przyjmowanych przekonań, teorii naukowych, precyzowanie znaczeń terminów); 4. warunki antropologiczne (dotyczące natury człowieka, racjonalności); 5. warunki semiotyczne (świadomość zasady przezroczystości znaku, znajomość podstaw teorii znaku i teorii znaczenia, zwracanie uwagi na ograniczenia semantyki i pragmatyki).

Dodatkowe warunki dotyczące porozumiewania się, na które wskazuje Koj, ujmują założenia antropologiczne (dotyczące możliwości poznania drugiego człowieka – drugiego umysłu, poznania jego intencji) oraz założenia poznawcze (dotyczące możliwości poznawczych dotyczących treści systemu przekonań i możliwości wyjścia poza określony system)²⁶. Przewycięzeniem tych ograniczeń jest przyjęcie założenia o istnieniu wiedzy dodatkowej, która jest warunkiem współpracy, w tym także komunikacji, ponieważ do wspólnego ustalenia znaczeń (współpracy komunikacyjnej) potrzebna jest wiedza wspólna, dodatkowa²⁷. Walka czy konfrontacja nie stwarzają warunków dogodnych do ustalenia wspólnie podzielanego odniesienia znaków, czyli ustalenia znaczenia i odniesienia terminów języka innej teorii, jaką jest system przekonań innego człowieka. Koj dyskutuje tu z poglądem, że uznając jedną teorię, nie jesteśmy w

²⁵ Por. Leon Koj, „Wołanie na pustyni”, w: *Język współczesnej humanistyki*, red. Jerzy Pelc, BMS t. 46 (Warszawa: Z-J-R PTS, 200).

²⁶ Leon Koj, "56. A Necessary Condition For Mutual Understanding", *Semiotic Theory and Practice, Volume 1+2: Palermo, 1984*, red. Michael Herzfeld and Lucio Melazzo (Berlin, Boston: De Gruyter Mouton) 555-560. Dostęp: 25.04.2025 <https://doi.org/10.1515/9783110868883-056>

²⁷ Koj, *Problemy semiotyki logicznej*

stanie zrozumieć terminów języka innej teorii, co prowadzi w tym ujęciu do radykalnej wersji niewspółmierności semantycznej. Niemożliwe jest porozumienie się w sytuacji, gdy jedna osoba, mająca jakiś określony system przekonań, nie potrafiłaby ustalić, o czym mówi druga osoba, mająca odmienny w jakimś stopniu system przekonań, czyli nie poznałaby semantyki tego systemu. Z tak radykalnej sytuacji niewspółmierności semantycznej, zdaniem Koj, wyjściem jest istnienie racjonalności językowej oparte na założeniu, że jeśli ktoś mówi coś o czymś w pewnej sytuacji i osiąga cel w tych warunkach, to najbardziej racjonalne jest formułować (w tych warunkach) o tym czymś taką samą wypowiedź²⁸. Takie pojęcie racjonalności językowej łączy skuteczność komunikacji językowej z procesem rozumienia i naśladowania, które leżą u podstaw współpracy. Ten szczególny typ racjonalności nazywa Koj „racjonalnością rozumieniową” i jest ona „zasadą rozumienia ludzi”²⁹.

3. Stanowisko filozoficzne

W swoich badaniach Koj reprezentował podejście zbliżone do neopozytywizmu³⁰, wyrażające się w respektowaniu metod i wyników nauk przyrodniczych oraz tych nauk humanistycznych, które akceptowały zasadę sprawdzalności, metodyczności oraz jasnego wyrażania twierdzeń.³¹ Zajmował też stanowisko racjonalisty w odniesieniu do sposobu myślenia o wartościach w

²⁸ Koj, „Wołanie na pustyni”.

²⁹ Koj, „Wołanie na pustyni”.

³⁰ Por. Leon Koj, „Neopozytywizm”. *Znak*, (1958), t. 6 (48): 651-667. Późniejsze odwoływanie się do tradycji neopozytywistycznej, szczególnie do jego wersji logicystycznej, widoczne są w stosowanej metodologii wymagającej uściśleń i precyzowania języka analizowanego problemu. Niewątpliwie wpływ na poznanie i docenienie narzędzi formalnych mieli pierwsi mistrzowie Koj - Iwanicki i często wspominany w seminaryjnych dyskusjach Kalinowski.

³¹ Por. Leon Koj, 1993. „Uwagi dotyczące wieku Całunu Turyńskiego ustalonego testem C14”, w: Leon Koj, *Wątpliwości metodologiczne*. RRR 16 (Lublin: Wydawnictwo UMCS): 135-154. Innymi przykładami doceniania przez Koj nauk empirycznych są jego prace wykorzystujące wyniki tych badań lub budowanie argumentacji na założeniach uzasadnianych w ramach tego typu nauk. Dotyczy to głównie teorii psychologicznych, lingwistycznych, teorii systemów (w ramach biologii).

sferze badań naukowych i w wielu aspektach życia publicznego. Postawę taką kształtowało niewątpliwie środowisko filozofów na UMCS stworzone przez Narcyza Łubnickiego, którego poglądy filozoficzne i metody ich wykładania oraz przyjęta metodologia argumentacji formowały naukowo i filozoficznie jego uczniów, a w pewnym stopniu także Koję.

Ze względu na charakter i treść publikacji oraz sposób formułowania i rozwiązywania problemów dorobek Koję sytuuje się w zakresie semiotyki logicznej. Korzystając z logicznych narzędzi do stawiania i rozwiązywania tradycyjnych pytań filozoficznych i problemów semiotycznych wpisywał się Koj w tradycję Szkoły Lwowsko-Warszawskiej, zapoczątkowanej przez Kazimierza Twardowskiego. Ten nurt filozofii polskiej jest dziedzictwem kilku pokoleń filozofów. Do ich przedstawicieli należy Koj jako kontynuator i badacz w zakresie podejmowanych zagadnień, stosowanych metod oraz nauczyciel tych tradycji. Niewątpliwie należał do grona wybitnych polskich semiotyków i filozofów języka. W swoich opracowaniach korzystał z prac K. Twardowskiego, K. Ajdukiewicza, T. Kotarbińskiego, J. Kalinowskiego, T. Czeżowskiego, ale także współczesnych autorów zachodnich, co warto podkreślić ze względu na czasy, na które przypada twórczość Koję. Wszyscy dostrzegali tę „zachłanność” na wiedzę, na nowe inspiracje i koncepcje widoczne w licznych odniesieniach i odwoływaniach do autorów dyskutowanych ówczesnie w literaturze światowej (np. R. Montague, J. Barwise, N. Chomsky, J.J. Katz). Pozwala to pełniej ocenić i docenić ich wartość teoretyczną, podejmuje on bowiem wiele współczesnych dyskusji z filozofii poznania, filozofii logiki, teorii komunikacji, językoznawstwa, semiotyki. To szerokie spektrum zainteresowań naukowych Koję wynikało ze sposobu formułowania problemów badawczych: miały one najczęściej charakter interdyscyplinarny. Bronił więc zasadności założeń psychologicznych w dyskusji nad naturą logiki i pojęcia zbioru³², zasady przezroczystości, odwołując się w swojej argumentacji w tekstach i dyskusjach do teorii J. Piageta, L. Wygotskiego, J. Konorskiego i badań psychologicznych. W pojmowaniu języka i znaczenia bliskie mu było naturalistyczne podejście W.V.O. Quine’a, N. Chomsky’ego i semantyków generatywnych.

W badaniach znaku nawiązuje Koj do koncepcji filozoficznych i logicznych R. Montague, J. Barwise’a, J. Paśniczka. Propozycja, by znak pojmować jako zdarzenie, a nie jako przedmiot, pozwala spójnie połączyć koncepcję znaku z teoriami działania, racjonalności, myślenia. Jest oryginalną

³² Leon Koj, „Psychologiczna analiza pojęcia zbioru”, *Annales UMCS*, (1976) sec. I: 9-25.

ideą i twórczym rozwinięciem koncepcji zdarzeniowej natury znaku. Różne aspekty tej koncepcji można dziś znaleźć w badaniach prowadzonych w ramach *cognitive science*, *cognitive semiotics* oraz dotyczących problemów języka - czy ogólniej – komunikacji, a także badania procesów poznawczych.

Aktywność dydaktyczna i nauczycielska była ważnym aspektem jego działalności i życia akademickiego. Wciąż wyznaczał sobie nowe cele nie tylko badawcze, ale i dydaktyczne. Wykładał głównie logikę klasyczną, logikę formalną, historię logiki i nauki, a także metodologię nauk. Jego wykłady nigdy się nie powtarzały – profesor stale je zmieniał i wzbogacał treściowo, poszukiwał też coraz lepszych, atrakcyjniejszych form przekazu. Był inicjatorem wielu dyskusji w środowisku akademickim. Konsekwentnie podejmował i inicjował dyskusje wąsko-specjalizacyjne (na seminariach), ale także dotyczące kwestii filozoficznych, kulturowych, światopoglądowych, do których starał się aplikować wypracowywane, bardziej zasadnicze założenia. Zdaniem Marka Rembierza, jednego z uważnych rozmówców i propagatora wielu aspektów jego twórczości, udało mu się sformować w określonym okresie rozwoju logiczno-semiotyczną grupę lubelską³³. To badawcze dziedzictwo członków tej grupy należy zaliczyć do dorobku Profesora Leona Kojy w ramach polskiej filozofii w jej nurcie analitycznym.

Bibliografia

- Koj Leon. 1958. „Neopozytywizm”. *Znak*, T. 6 (48): 651-667.
Koj Leon. 1969. *Stosunek semantyki do pragmatyki*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
Koj Leon. 1971. *Semantyka a pragmatyka. Stosunek językoznawstwa i psychologii do semantyki*. Warszawa: PWN.
Koj Leon. 1971. „Analiza pytań I: Problem terminów pierwotnych logiki pytań”. *Studia Semiotyczne*. T. 2.

³³ Marek Rembierz, „Koj Leon”. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. T. 5. (Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2004). Autor bardzo syntetycznie i wszechstronnie ujął poglądy Leona Kojy. Warto podkreślić, iż spędził on z profesorem Kojem wiele godzin na rozmowach, będąc jednym z ostatnich uczestników takich dyskusji.

- Koj Leon. 1972. „Analiza pytań II: Rozważania o strukturze pytań”. *Studia Semiotyczne*. T. 3: 23–39.
- Koj Leon. 1976. „Psychologiczna analiza pojęcia zbioru”. *Annales UMCS, sec. I*. 9-25.
- Koj Leon. 1988. "56. A Necessary Condition For Mutual Understanding". *Semiotic Theory and Practice, Volume 1+2: Palermo, 1984*, red. Michael Herzfeld and Lucio Melazzo. 555-560. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. Dostęp: 25.04.2025
<https://doi.org/10.1515/9783110868883-056>
- Koj Leon. 1988. „Zasadność pytań”, *Studia Filozoficzne*. T. 277, nr 12.
- Koj Leon, Wiśniewski Andrzej. 1989. *Inquiries into the Generating and Proper Use of Questions*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Koj Leon. 1990. *Problemy semiotyki logicznej*, Warszawa: Polskie Towarzystwo Semiotyczne, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL.
- Koj Leon. 1990. *Analizy i przeglądy semiotyczne*. BMS. T. 5. Warszawa: Znak-Język-Rzeczywistość. PTS.
- Koj Leon. 1990. *Myśl i znak*. Białystok: KAW.
- Koj Leon. 1993. *Wątpliwości metodologiczne*. RRR 16. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Koj Leon. 1993. „O zasadności przekonań”. W: Leon Koj, *Wątpliwości metodologiczne*. RRR 16. 9-21. Lublin: Wydawnictwo UMCS. [pierwodruk: Tenże. 1992. „Exactness and Philosophy”. W: *Advances in Scientific Philosophy. Essays in Honour of Paul Weingartner on Occasion of the 60th Anniversary of his Birthday*, red. G. Schurz, G.J. Dorn. Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities, T.24 Rodopi: 599-609.]
- Koj Leon. 1993. „Uwagi dotyczące wieku Całunu Turyńskiego ustalonego testem C14”. W: Leon Koj, *Wątpliwości metodologiczne*. RRR 16. 135-154. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Koj Leon. 1998. *Powinności w nauce. Tom I. Określenie i poznawalność powinności*. RRR 36. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Koj Leon. 1998. *Zdarzeniowa koncepcja znaku*. BMS 41. Warszawa: Znak-Język-Rzeczywistość. PTS.
- Koj Leon. 2000. „Wołanie na pustyni”. W: *Język współczesnej humanistyki*, red. Jerzy Pelc, BMS 46. Warszawa: Znak-Język-Rzeczywistość. PTS.
- Koj Leon, Dorota Leszczyńska. 2005. „Czy Parmenides był ewentystą?”. *Analiza i Egzystencja*. T. 1: 131-138.
- Dębowski Józef. 2020. „Zasada przezroczystości znaku. Punkt widzenia Leona Koja”. *Filozofia i Nauka*. T. 8: 201-216.

- Hetmański Marek, Zbysław Muszyński, Jacek Paśniczek, Jan Pomorski, Józef Dębowski. 2025. „Narcyz Łubnicki, Ludwik Fleck, Leon Koj, and Zdzisław Cackowski: Four Founders of Philosophical Research at the Maria Curie-Skłodowska University”. W: *Investigations in the Theory of Knowledge at the Maria Curie-Skłodowska University*, red. Marek Hetmański, Jan Pomorski. Leiden-Boston: Brill.
- Jonkisz Adam. 2020. *Pytania i odpowiedzi: Ujęcie teoriomnogościowe*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Muszyński Zbysław. 2020. „Semiotyczne warunki porozumiewania się w ujęciu Leona Koja”. *Filozofia i Nauka*. T. 8: 185-199.
10.37240/FiN.2020.8.2.12
- Quine Willard Van Orman (1974). *Logika matematyczna*, przeł. Leon Koj. Warszawa: PWN.
- Rembierz Marek. 2004. „Koj Leon”. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. T. 5. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu.
- Między logiką a etyką. Studia z logiki, ontologii, epistemologii, semiotyki i etyki. Prace ofiarowane Profesorowi Leonowi Kojowi*. Red. Józef Dębowski i in. Lublin: Wydawnictwo UMCS. 1995.
- Pelc Jerzy. 2007. „Leon Koj (wspomnienia pozgonne)”. *Studia Semiotyczne*. T. 26:33-41.
- Paśniczek Jacek. 1998. *The Logic of Intentional Objects. A Meinongian Version of Classical Logic*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Streszczenie

Leon Koj jest znaczącą postacią wśród badaczy semiotyki logicznej w Polsce i wybitnym przedstawicielem semiotyków, logików i metodologów stworzonego przez siebie środowiska badaczy wśród filozofów UMCS w Lublinie. Artykuł przedstawia główne problemy badawcze podejmowane przez Koja oraz omawia ważniejsze publikacje i ich podstawowe tezy. Teksty koncentrują się wokół problemów logiki filozoficznej, a szczególnie relacji ekstensji i intensji oraz ważności badań nad zasadą przezroczystości znaków. Inne rozważania Koja dotyczą aksjologii, a w szczególności pojęcia powinności w badaniach naukowych. Rozwodził też wiele problemów związanych z wartością wiedzy naukowej. Ważnym problemem, któremu Koj poświęcił wiele uwagi, jest problem natury znaku i zasady jego funkcjonowania w komunikacji. Proponuje zdarzeniową koncepcję znaku, której założenia pozwalają opisać i wyjaśnić warunki

komunikacji i rozumienia znaków. Artykuł przedstawia też sylwetkę Koję jako członka wspólnoty akademickiej UMCS, pełnione funkcje, aktywność społeczną i dydaktyczną.

Słowa kluczowe: Leon Koj, zasada przezroczystości, semiotyka logiczna, powinności w nauce, zdarzeniowa teoria znaku, analiza pytań, komunikacja i jej warunki

Leon Koj – In Search of Logic and Value: Logic, Semiotics, Science, and Axiology

Summary

Leon Koj stands as a prominent figure among scholars of logical semiotics in Poland and as a distinguished representative of the community of semioticians, logicians, and methodologists that he helped establish within the philosophical milieu of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. The article outlines the principal research problems addressed by Koj, presenting an overview of his major publications and their core theses. His work centers primarily on issues in philosophical logic, particularly the relationship between extension and intension, as well as the significance of the principle of the transparency of signs. Koj's philosophical inquiries also extend into the domain of axiology, focusing notably on the notion of normative commitments within scientific inquiry. Moreover, he engaged deeply with questions concerning the epistemic value of scientific knowledge. A central issue that commanded Koj's attention was the nature of the sign and the principles governing its operation within communicative contexts. He proposed an event-based theory of the sign, whose foundational assumptions allow for a descriptive and explanatory framework for the conditions of communication and the comprehension of signs. The article further presents Koj's academic profile as a member of the UMCS scholarly community, highlighting his institutional roles, social engagement, and educational activity.

Keywords: Leon Koj, principle of transparency of signs, logical semiotics, normativity in science, event-based theory of the sign, question analysis, communication and its conditions